

به سوی تدریس هوشمند

باز تعریف شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان در عصر انقلاب صنعتی چهارم

بر فناوری‌های نوین تکیه کند نشان داد، صرفاً سخت‌افزارها و نرم‌افزارها نمی‌توانند به تنهایی این مهم، یعنی فرایند آموزش را، عهده‌دار شوند. طراحی و تدبیر راهبران آموزشی برای هدایت این فرایند بیش از پیش قطعی و ضرورت آن روشن شده است. این توانایی درباره معلمان را شایستگی‌های حرفه‌ای می‌نامند. در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، از جمله راهبردهای کلان، اشاره به «توسعه مستمر شایستگی‌ها و توانمندی‌های اعتقادی، تربیتی، علمی و حرفه‌ای فرهنگیان» است. این راهبرد شامل راهکارهای گوناگونی است که به‌ویژه در بخش شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان، گستره وسیعی از برنامه‌ریزی و اقدام برای آموزش معلمان تا استقرار نظام سنجش صلاحیت‌های حرفه‌ای را در برمی‌گیرد.

از آنجا که به تعبیر برنامه‌داری، معلم فردی است یادگیرنده و پژوهشگر آموزشی و پرورشی، می‌توان نتیجه گرفت، از جمله مهم‌ترین شیوه‌های مبتنی بر بهبود کیفی آموزش و پرورش، سرمایه‌گذاری بر آموزش و توانمندسازی معلمان است؛ به‌گونه‌ای که بتوانند مبتنی بر حرفه‌مندی خود در حیطه‌های مرتبط، تغییرات و تأثیرات لازم را اعمال کنند. شایستگی مجموعه‌ای از دانش، مهارت و توانایی‌ها در حرفه‌ای خاص است که به شخص اجازه می‌دهد به موفقیت در انجام وظایف دست یابد. شایستگی عموماً به‌عنوان مجموعه رفتارها یا فعالیت‌های مرتبط و انواع دانش، مهارت‌ها و انگیزه‌هاست که پیش‌نیاز رفتاری، فنی و انگیزشی برای

در آستانه انقلاب صنعتی چهارم، با تحولاتی فناورانه روبه‌رو هستیم که نحوه زندگی، کار و ارتباطمان را به‌طور کلی تغییر می‌دهند. چنین تحولی با این مقیاس، دامنه و پیچیدگی، مرزهای بین سپهرهای فیزیکی، دیجیتال و زیست‌شناختی را محو می‌کند. اولین انقلاب صنعتی از آب و نیروی بخار برای مکانیکی‌سازی تولید استفاده کرد. انقلاب صنعتی دوم از نیروی برق برای تولید انبوه بهره گرفت. انقلاب سوم هم با اتکا به الکترونیک و فناوری اطلاعات، تولید را خودکار کرد. حالا انقلاب صنعتی چهارم بر شانه‌های انقلاب صنعتی سوم ایستاده است؛ انقلابی دیجیتالی که از میانه‌های قرن پیشین آغاز شده است و با سرعت در حال تکامل است. در حال حاضر، میلیاردها انسان به تلفن‌های هوشمند با پردازنده‌های خارق‌العاده و حافظه‌های عظیم و در نتیجه به دانش دسترسی نامحدود دارند. این قابلیت‌ها با دستاوردهای فناوری‌های نوظهور در عرصه‌هایی نظیر هوش مصنوعی، رباتیک، اینترنت اشیا، خودروهای خودران، چاپ سه‌بعدی، نانو فناوری، زیست‌فناوری، علم مواد، ذخیره‌سازی انرژی و رایانش کوانتومی چندین برابر می‌شود.

در این شرایط، آموزش نیز همانند دیگر زمینه‌های مرتبط با انسان، دستخوش تحولاتی است. زمانی صرفاً مدرسه و کلاس درس هوشمند می‌توانست نشانه هم‌آوایی آموزش با تحولات دیجیتال باشد، اما تجربه آموزش در دوران کرونا که موجب شد فرایند یاددهی‌یادگیری با سرعت و گستره‌ای وسیع

سخت‌افزارها و نرم‌افزارها نمی‌توانند به تنهایی فرایند آموزش را عهده‌دار شوند. طراحی و تدبیر راهبران آموزشی برای هدایت این فرایند پیش از پیش قطعی است و ضرورت دارد

برای ساختن فهم درست از آن ضروری است. نتیجه و محصول این ذهن، کشف است.

🔴 **ذهن خلاق:** ذهنی است که می‌تواند ایده‌های تازه خلق کند و هر چیزی را در قالب و شکل تازه‌ای ببیند. نتیجه این ذهن، خلاق است.

🔴 **ذهن مؤدب و ذهن اخلاقی:** ذهنی است که می‌تواند پایبندی‌های اخلاقی را رعایت کند و با درستکاری آرامش را همراه آورد. نتیجه ذهن اخلاقی، معنا و معنویت است. با این نگاه، در عصر حاضر، آشنایی معلم با مقوله فناوری آموزشی و تسلط بر آن که از جمله شایستگی‌های حرفه‌ای او به شمار می‌آید، دستخوش تحولاتی است. مقصود از فناوری آموزشی، روش سامانمند طراحی، اجرا و ارزشیابی کل فرایند تدریس و یادگیری است که بر اساس هدف‌های معین یا بهره‌گیری از یافته‌های روان‌شناسی یادگیری و علم جدول آینده استخدام مشاغل، مجمع جهانی اقتصاد

سال ۲۰۲۰	سال ۲۰۱۵
۱. توانایی حل مسائل پیچیده	۱. توانایی حل مسائل پیچیده
۲. تفکر انتقادی	۲. هماهنگی با همکاران
۳. خلاقیت	۳. مدیریت افراد
۴. مدیریت افراد	۴. تفکر انتقادی
۵. هماهنگی با همکاران	۵. مسیریابی
۶. هوش هیجانی	۶. کنترل کیفیت
۷. قضاوت و تصمیم‌گیری	۷. خدمت‌گرایی
۸. خدمت‌گرایی	۸. قضاوت و تصمیم‌گیری
۹. مسیریابی	۹. گوش دادن فعال
۱۰. انعطاف‌پذیری شناختی	۱۰. خلاقیت

ارتباطات، و به‌کارگیری منابع گوناگون، اعم از انسانی و غیرانسانی، به‌منظور آموزش مؤثرتر تنظیم و اجرا می‌شود. ضروری است، معلم به‌مثابه فناور آموزشی و مدرسه به‌مثابه سازمان یادگیرنده، که تلاش برای ایجاد بهبود مستمر از ویژگی‌های جدایی‌ناپذیر آن است، با توجه به تغییرات شتابنده در جهان امروز، رویکرد نوینی به شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان اتخاذ کنند. در این رویکرد، ضمن ارزشمندی کلاس‌های هوشمند، معلمان و دانش‌آموزانی که می‌توانند هوشمندانه زندگی کنند، ارجح هستند. بر اساس این رویکرد، نقش آموزش در سازمان‌ها تغییر می‌یابد و آموزش‌های سازمانی به جای تمرکز بر یاددهی دانش و اطلاعات، به سمت تولید و تسهیم دانش و خلق مزیت برای سازمان، از طریق توسعه کارکنان توانمند و خلق مهارت‌های ویژه در کارکنان، حرکت می‌کند.

عملکرد موفقیت‌آمیز در یک نقش یا شغل مشخص است. بنا بر تعریف‌های شایستگی، چنین به نظر می‌رسد که شایستگی همانند چیزی است که هر چیزی را که به‌گونه‌ای مستقیم، یا غیرمستقیم بر عملکرد شغلی تأثیر داشته باشد، در برمی‌گیرد. به عبارت دیگر، شایستگی تصویری از یک انسان رشدیافته را نشان می‌دهد که برای انجام شغل، آمادگی‌های کامل را از هر جهت داشته باشد. در واقع، شایستگی نوعی نگرش نظام‌مند به کارکنان دارد که همه آن صفات، ویژگی‌ها، مهارت‌ها و نگرش‌ها در ارتباط با اثربخشی در انجام وظایف و مسئولیت‌ها را شامل می‌شود. بنابراین، شایستگی‌ها را می‌توان ابعاد رفتاری تلقی کرد که روی عملکرد شغلی تأثیر دارند. شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان نیز به آن بخش از دانش، نگرش و توانایی‌هایی گفته می‌شود که مطابق آن وظایف و مسئولیت‌های معلم به‌درستی ایفا شوند. به تعبیر برنامه‌درسی ملی، معلم راهنما و راهبر فرایند یاددهی یادگیری است و برای خلق فرصت‌های تربیتی و آموزشی مسئولیت تطبیق، تدوین، اجرا و ارزشیابی برنامه‌های درسی و تربیتی در سطح کلاس را بر عهده گیرد.

بدیهی است، با توجه به رخداد‌های مرتبط با انقلاب چهارم صنعتی، کلاس درس هوشمند به چرخش به‌سوی هوشمندی کلاس درس نیاز دارد. به تعبیر دیگر، لازم و ضروری است که معلمان فرایند یاددهی یادگیری را با هوشمندی منطبق با نیازها و ویژگی‌های این دوره طراحی و اجرا کنند. به همین دلیل، مهارت مهم دیگری به شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان افزوده شده است. این توانایی به شناخت و تأمین نیازهای آینده و اکنون در آموزش نگاه می‌کند.

نگاهی بر جدول ویژگی‌های استخدامی مشاغل مطابق با گزارش مجمع جهانی اقتصاد نشان می‌دهد، چه ویژگی‌هایی از جمله نیازهای آموزشی دانش‌آموزان هستند تا آماده زیست اجتماعی امروز و فردا باشند.

ویژگی‌هایی که در جدول پیش‌رو مشاهده می‌شوند در طول پنج سال به‌سرعت تغییر یافته‌اند و نیاز شغلی به داشتن افرادی هوشمند است که خصلت‌هایی چون تفکر انتقادی، خلاقیت، قضاوت و تصمیم‌گیری و انعطاف‌پذیری شناختی را در خود تقویت کرده‌اند. با این نگاه، پنج‌ذهن برای آینده‌زندگی در پیش دانش‌آموزان نیاز است و بدیهی است، توانمندسازی دانش‌آموزان در زمینه‌های پنج‌گانه این موضوع بر فناوری‌های نوین مبتنی است تا برای دنیای آینده که دنیای چندگانه است، آماده شود:

🔴 **ذهن نظام‌مند:** آمادگی افراد برای دریافت اطلاعات و توانایی‌ها در چند زمینه گوناگون علم و دانش را شامل می‌شود؛ به‌گونه‌ای که ذهن بتواند به این اطلاعات نظم و ساختار دهد. نتیجه چنین ذهنی آگاهی است.

🔴 **ذهن ترکیب‌کننده:** با توجه به حجم بالای اطلاعات در این دوره از انقلاب صنعتی، توانایی ترکیب اطلاعات